

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО САМОСТАВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Бачинська Ольга

І курс ОР магістр, педагогічний факультет

Кафедра теорії та методики дошкільної та спеціальної освіти

Науковий керівник – Матішак М. В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Стаття присвячена темі ціннісного самоставлення як важливого компоненту становлення особистості дошкільника, а також питанню розкриття суті поняття механізмів формування ціннісного самоставлення, визначення основних умов їх розвитку у старшому дошкільному віці.

Ключові слова: *ціннісне самоставлення, механізми формування ціннісного самоставлення, старший дошкільний вік, самосвідомість, самооцінка.*

Постановка проблеми. Ціннісне ставлення людини до себе класифікується як одне з важливих положень теорії самосвідомості та самооцінки. В останні десятиліття в Україні зріс інтерес до проблем формування самосвідомості та основного його складового компоненту самоставлення в ранньому онтогенезі. Опираючись на основоположний документ дошкільної освіти «Базовий компонент дошкільної освіти в Україні» можемо встановити, що важливим завданням виховання та навчання є формування особистості дитини, яка володіє високим рівнем знань про себе, про існування власного внутрішнього світу; особистість, яка адекватно реагує на світ – вміє диференціювати власні емоції, почуття і дії стосовно добра та зла, здатна обґрунтувати своє ставлення до людей, до явищ чи подій, які спостерігає з оціночної позитивної чи негативної сторони [1, с. 8-9]. Тому на нашу думку важливо знайти визначення феномену «ціннісне самоставлення», зрозуміти його зміст та механізми формування на етапі старшого дошкільного для оптимізації роботи дошкільних закладів на даному етапі розвитку дошкільної освіти в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій. Важливим свідченням актуальності дослідження даного питання є роботи як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Представники західної гуманістичної психології (Р. Бернс, Е. Еріксон та ін.) в розкритті проблеми становлення ціннісного ставлення до себе ґрунтуються на унікальності кожної особистості велику увагу приділяють чинникам, що опосередковують ставлення до себе, що також простежується у вітчизняних поглядах таких відомих психологів як Ю. Приходько (ціннісне ставлення до однолітків), С. Тищенко (емоційно-ціннісне ставлення до себе, рефлексія), О. Рейпольська (механізми ціннісного самоставлення в старших дошкільників), Н. М. Дятленко (психологічні умови розвитку самоповаги у

дошкільників), Т.О. Піроженко (ціннісні орієнтації дитини дошкільного віку в сучасній торії та практиці).

Мета статті – визначити та дослідити механізми формування ціннісного самоствавлення в старшому дошкільному віці.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи питання про механізми формування ціннісного самоствавлення ми можемо простежити, що даний процес слід розглядати з позиції формування самосвідомості дитини її внутрішнього Я-ствавлення в системі «Я-концепції», ціннісних установок в процесі активності суб'єкта, його взаємодії з зовнішнім світом.

Ставлення до себе є складноструктурованою складовою особистості людини, яка проявляється суб'єктивно, є невіддільною від свідомості та самооцінки, і впливає на механізми поведінки, на ставлення до себе, оточуючих та діяльності в цілому, і проявляється у формі самоповаги, самоінтересу, очікуваного ставлення до інших (С. Рубінштейн, В. Столін) [5, с. 231-232].

Виникнення самоствавлення пов'язане з виникненням ставлення до зовнішніх стосовно людини об'єктів (початкове відображення певних об'єктів чи явищ дійсності, відносин у свідомості дитини раннього віку та формування на цій основі позитивних чи негативних емоцій).

За Т. Піроженко передумовами вироблення дітьми стійкого емоційно-ціннісного ставлення до оточуючого світу і самого себе будується на:

- прагненні до постійного відтворення дітьми позитивних переживань щодо свого «Я» ;
- здатності до узагальнення переживань;
- формування початкової форми рефлексії, яка спирається на процес відділення часткової самооцінки від загальної [4, с. 77].

В процесі поступової самоідентифікації (ототожнення з іншими суб'єктами), у дитини розширюється коло знань про навколишній світ, а отже вибудовується лінія ставлень до себе спочатку на ситуативній основі, згодом переходячи у внутрішню позицію (І. Чеснокова, В. Тищенко), яка чітко вбудовуються в образ бачення світу та свого місця в ньому [5, с. 231-232]

Доведено, що розширення змісту уявлень дитини про себе тісно пов'язане з пізнавальною й мотиваційною сферою, створенням образу «Я» старшого дошкільника. У ставленні до себе як соціального індивіда важливу роль відіграє статева, сімейна, ситуативно-рольова система соціальних ідентичностей [4, с. 76-77].

Проаналізувавши літературу з даної теми, ми можемо встановити, що механізми формування позитивного самоствавлення можна поділити на внутрішні та зовнішні.

До внутрішніх слід віднести:

- усвідомлення свого внутрішнього «Я» та удосконалення на цій основі «Я-концепції» (осмислення знань про себе – зародження самолюбства);
- здатність старшого дошкільника контролювати свої емоції та почуття;

- розвиток мотиваційно-сміслової саморегуляції та просоціальної поведінки, яка базується на вольових зусиллях та моральних нормах;
- пізнавальна активність (внутрішній потенціал дитини, бажання розвиватись).

Основними зовнішніми механізмами є:

- позитивні емоційно-ціннісні стосунки в сім'ї;
- дружнє спілкування з однолітками;
- особистісно-налаштоване спілкування з вихователем [3, с. 15-16].

За Т. Піроженко «сформованість ціннісного відношення актуалізує прояв свідомої активності дошкільника в спілкуванні та різних специфічно дитячих видах діяльності». Дослідником виявлено, «що емоційні переваги, когнітивне наповнення та фактичне існування ціннісних орієнтацій в житті дитини дозволяє розрізнити емоційні, когнітивні та регулятивні якісні характеристики в структурі ціннісних орієнтацій дитини старшого дошкільного віку» [3, с. 223].

Висновки. Проаналізувавши ряд психологічних досліджень з представленої теми, ми прийшли до висновку, що ціннісне самоставлення є складноструктурованою системою, складовою особистості людини, яка є важливим показником сформованості дитячого відношення до навколишнього і самого себе.

Ставлення до себе формується поступово і має ряд особливостей притаманних саме дошкільному віці, коли відбувається становлення пізнавальної та мотиваційної сфери дитини (свідомо орієнтується у власних переживаннях, особистих очікуваннях від інших, здатна оцінювати себе), що найбільше проявляється в старшому дошкільному віці.

Нами визначено, що основними механізмами становлення ціннісного самоставлення є як внутрішні (психологічні новоутворення, активність дитини), так і зовнішні чинники (соціальне середовище).

Проблема дослідження механізмів формування ціннісного самоставлення не вичерпується результатами виконаної роботи. Подальшого дослідження потребує проблема створення навчально-методичної літератури щодо підвищення професійної компетентності педагогів у роботі з формування позитивного ціннісного ставлення дітей старшого дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / [наук. Кр. А.М. Богуш]; Затверджено наказом МОН України від 22.05.2012 (615). – К., 2012. – 28 с.
2. Бех І. Категорія становлення в контексті образу «Я»-особистісне / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. - №3 (16). – С. 9-22.
3. Піроженко Т. О. Відображення проблем ціннісних орієнтацій дитини дошкільного віку у сучасній теорії та практиці виховання / Т. О. Піроженко // Актуальні проблеми психології: зб. Наук. Пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України; [гол. Ред. С. Д.

- Максименко]. – К.: Срібна хвиля, 2013. – Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. – Вип. 9. – С. 213- 236.
4. Рейпольська О. Д. Особливості ціннісного самоствавлення у старших дошкільників та їх уявлень про самих себе / О. Д. Рейпольська // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. – 2014. - №3. – С.75-79.
  5. Тищенко Л. В. Феноменологія самоствавлення в психологічній науці / Л. В. Тищенко // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Психологічні науки. – 2012. – Т. 2, Вип. 9. – С. 230-233.
  6. Формуємо у старших дошкільників цілісне світобачення: навчально-методичний посібник / Авт. кол-в: Кононко О.Л., Луценко В.О., Нечай С.П., Плохій З.П., Сидельникова О.Д., Старченко В.А., Терещенко О.П., Шелестова Л.В., Якименко Л.Ю. — К. : «Імекс-ЛТД». — 260 с.

Bachynska O. V.

MECHANISMS OF THE FORMATION OF VALUE SELF-ADJUSTMENT IN CHILDREN OF AN EARLY PRIMARY AGE

The article is devoted to the topic of value-orientation as an important component of the formation of the personality of the preschool child, as well as the issue of the disclosure of the essence of the notion of mechanisms for the formation of value-orientation, the definition of the basic conditions for their development in the senior preschool age.

Key words: *value orientation, mechanisms of formation of value orientation, senior preschool age, self-awareness, self-esteem.*